

אשמדאי ושאר מריעין בישין

שיחה עם המלחין יוסף טל בעקבות כיצוץ האופרה "האשמדאי" פדי עמו כמית. האופרה בהמכדרג.

ראיין : יוסי לנדו

מה מבין כמה וכמה נושאים שהוצעו לי ע"י אלירן, שחיבר את הטכסט לאור-פרה. תמצית העלילה היא כי אשמדאי היושב על כסא שלמה, מעורר ומסית עם איכרים שליו לצאת למלחמה, כי רק במלחמה מגיע לידי ביטוי הטוב וה-אצילי שטמון בנפש העם. אשמדאי מצליח ומביא על העם הרס מוחלט. הנושא הוא, כמובן, נושא אנושי כללי. כלל לא הע-לתי על דעתי לכתוב פמפלט שיהיה בתוקף רק ביחס לסיטואציה היסטורית

מוסיקה

מסוימת. מאידך-גיסא הקו האנטי-נאצי הוא ברור לחלוטין. ישנה סצינה בה משפיע אשמדאי הנחשב למלך על בני עמו לנעול את הנעלים הנאציות הגבו-הות, כי בלעדיהן הם אפס ואין. מש-נועלים הללו נעלים מיוחדות אלה הם פורצים בריקוד מטורף. מקור ההשראה לכתבת המוסיקה לנאום זה היה נאום

שאלה : מדוע, דוקא אופרה ?
תשובה : התשובה כפולה : א. מפני שהגיעה הזמנה. יצירה בממדי אופרה אין כותבים סתם כך בשביל המגרה. ב. חפצתי להוכיח כי האופרה אינה צורה מוסיקאלית שאבד עליה כלח, איזה דפוס אומנותי מלאכותי ומאולץ שנפח את נש-מתו בשלהי המאה הקודמת, אלא צורה אומנותית שרק עתה, ברמת ההתפתחות המוסיקאלית הנוכחית, הגיעה לפרקה.
ש. : היש כופרים בכך לאחר "ווצק" ה"לולוי" של אלבן ברג ?

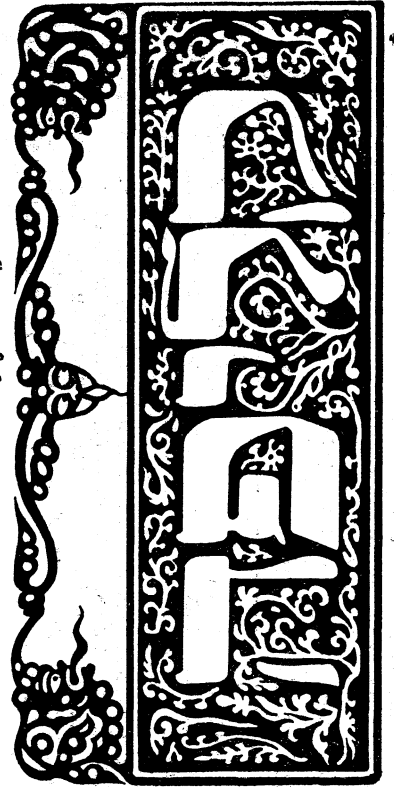
ת. : יש ויש. באותו בית אופרה בהמ-בורג הציגו לפני "האשמדאי" אופרה של המלחין קאגל, שהיתה פרודיה חריפה על האופרה ככזו, והכריות על עצמה כעל האופרה האחרונה. קאגל טוען כי יצירתו היא הצעד ההגיוני האחרון בני-וונה של צורה אומנותית זו, וטעמי בני-מוקיו עמו. אני, מאידך גיסא, סבור כי קאגל צודק באשר לתפיסה המסורתית של האופרה — האופרה המקושעת "למיס-פרים" כגון, אריות, דואטים, מקהלות וכדומה — אך עתיד גדול לה כצורה ה-אומנותית היחידה שיכולה להיות, "או-מנות כוללת" או, "אומנות טוטאלית" ד-היינו יצירה שתכלול את כל האומנות החל בסיפרות, דרמה ומוסיקה וכלה ב-מחול, ציור ותאורה.

ש. : במה שונה זו מן ה- Gesamt-kunstwerke של וואגנר ?

ת. : כאידאל, אין שוני רב, אך יש לדון את וואגנר לא לפי הצהרותיו אלא לפי מעשיו. בפועל חתר וואגנר לאידאל של יצירה רב-אומנותית של אדם אחד. הוא חבר, מלבד המוסיקה ליצירותיו, גם את התמליל וכן ניצח עליהם, ואף לא משך ידו מן התיפאורה, הבימוי והתאורה. כנגד זה תפיסתי חותרת לגישה בה ה-טכסט, המוסיקה, הבימוי, הכוריאוגרפיה ואפילו התאורה יהיו שווי ערך ועצ-מאיים, אך שהיוצרים בכל התחומים ה-אלה ישתפו פעולה זה עם זה. זו גיר-סתי לרעיון המולטי-מדיה המנסר בחללו של עולם. לפי התפיסה המקובלת של המולטי-מדיה יש להציג לפני הקהל, בו-זמנית כמה וכמה מוקדי הת-רחשות שאין קשר ביניהם, גישה המ-ייצגת את עולמנו המסוכסך והמבולבל בו אין מעיונים להכריע מה טוב ומה ראו, ומציגים את הכל למען יבחר כל אחד כרצונו. לדעתי על המדיה השונים לייצג אספקטים והתיחסויות שונות אל אותו הנושא, ולא לעסוק בתחומים שונים.

אשמדאי — מחאה ואזהרה

ש. : היש קשר בין הנושא ובין המוזי-נים ?
ת. : כן. המוזינים, בית האופרה של המבורג, נתנו לי חופש בחירה מלא-בחרתי בנושא זה של האגדה התלמודית על אשמדי התופס את מקומו של של-

"שאלה: מדוע, דוקא אופרה?"

י. יוסף טל

של היטלר אותו הספקתי לשמוע בבר-לין לפני שנאלצתי לעזוב את גרמניה. ניצלתי את מראי ה"ארי" והשתפתי ב-עצרת עם נאצית. למותר לציין כי המו-סיקה אינה חיקוי הצלילים של אותו נאום, אך זה הצתלצל באחוזי בעת כתי-בת המוסיקה.
לסיכום : אופיה האנטי-נאצי של הי-

מוסיקה אלקטרונית למלחין העשיר :

ש. : באיזו טכניקה מוסיקאלית נכתבה היצירה ?

ת. : המוסיקה לאופרה זו היא מוזיגה של כמה וכמה טכניקות מוסיקאליות, ו- מוסיקה סריאלית ומוסיקה אלקטרונית בכלל זה.

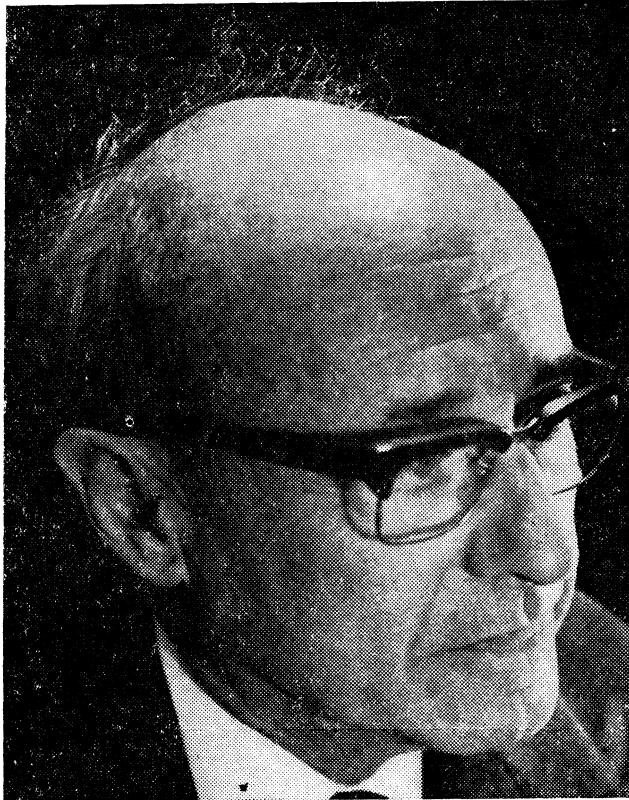
ש. : מוסיקה אלקטרונית מבוצעת ע"י מכונות. מה יעלה, איפוא, בגורלה של האינטראקציה שבין הקהל למבצע ?

ת. : ערך זה של האינטראקציה, ההור- פכת כל ביצוע וביצוע לאירוע חד-פעמי, כבודו במקומו מונח, אך ברי שאין הוא ערך הכרחי או מחייב. מצד שני, לצורת ביצוע זה היתרון שהיא מוסרת בנאמנות מוחלטת את כוונת המלחין. אין זה דבר קל ערך. לו היתה אפשרות הקלטה ב- ימיו של שופן, היה הלה, שהיה פסנתרן מחונן בזכות עצמו, מעדיף להקליט את יצירותיו וכך למנוע את התשפוכת הסנטי- מנטלית שעושים רבים מיצירותיו ברוחן של עלמות בגיל ההתבגרות. לסיום ענין זה, במידה ואכתוב מכתב אהבה במר- סיקה אלקטרונית, אקליטו על סרט ואש- לח למי שאשלת. אינני רואה כל מניעה, שלמרות העדר המבצע, יעשה המכתב את שלו.

ש. : יצירת מוסיקה אלקטרונית מצ- ריכה ציוד יקר מאד. האין זה יוצר בע- יות סוציאליות וסוציו-מוסיקאליות ?

ת. : הבעיה היא בעיה רצינית. הציוד להפקת מוסיקה אלקטרונית אינו רק יקר ביותר אלא שהוא מתיישן במהירות. כלי המוסיקה האלקטרוניים הם בחזקת דר- דקים הגדלים ומתבגרים מידי יום. שי- תוף הפעולה בין מהנדסים ומלחינים מר- ליד שיפורים ושכלולים חדשים לבקרים. לאור מצב זה יכול ליצור במוסיקה אלק- טרונית או אדם שהוא עשיר מופלג או מי שיש לו גישה למכונים ומעבדות צי- בוריים כגון זה שבאוניברסיטה העברית. במכונים אלה, באופן טבעי, דריסת רגל למלחינים ידועים ומפורסמים, כי מי יעמיד ציוד כה יקר ברשותו של מי שלא הוכיח את עצמו. מגמה זו עלולה לג- רום למצב הפראדוקסלי כי דוקא אחד מענפי המוסיקה החדשניים ביותר יהפוך לשמרני עקב אי יכולתם של כוחות חד- שים לתדור לתחום. הבעיה תיפתר בשעה שתחלוף תקופת ההתפתחות הסוערת של כלי המוסיקה האלקטרונית. עם התגבשו- תם של כלי-המוסיקה היסודיים יתאפשר ייצור המוזני של הכלים. והמחיר יירד במידה ניכרת כך שיהיה בהשג ידם של רבים. בינתיים אני משתדל שהציוד ה- נמצא במכון האוניברסיטה-העברית יר- עמד לרשותם של רבים ככל האפשר. אך למען לא יבוזבז הזמן המוגבל על כאלה שאינם יכולים להפיק מזה תועלת רבה — מוגבלת ההשתתפות לאנשים עם ידע מוסיקאלי מינימאלי. לאחרונה שמעתי, בשמחה, כי מוקם מכון דומה באוניבר- סיטת ת"א. כן ירבו !

צירה — ברור. שבעתיים בולטת אינ- טרפרטציה זו לאור הביוגרפיה של ה- מלחין, שאיננה בגדר סוד. יתרה מזו, אני יכול לאמר כי המסר האנטי-נאצי התקבל ע"י הקהל. דבר המתבטא הן בבי- קורות שנכתבו (ונכתבו ביקורות בכל העיתונים החשובים באירופה) והן בהת- נהגות הקהל. עם ירידת המסך בתום ה- מערכה הראשונה, כשמבחינה עלילתית כבר ברור מה עתיד להתרחש, השתררה באולם דממת מוות. לא מחיאות כפיים, אפילו לא שעול. לאט לאט החלו הא- נשים לקום בכבודות ממקומות מושבם ויצאו בשקט למסדרונות האולם. ההסבר לתופעה זו הוא חד-משמעי. המסר הגיע לתועלתו. גם ים דברי הדואר, שקבלתי במישירן ובאמצעות האופרה, מקהל המ- אוינים מוכיח בעליל כי הכוונה האנטי- נאצית הובנה אף הובנה. אך בשום אופן לא הייתי רוצה שהדבר יובן כי זו יצירה אנטי-נאצית גרידא ; כאמור זו יצירה ב- עלת ערכים כלל אנושיים. הבעיה המו- עלית היא בעיה קלאסית. בעקבות האי- רועים המבישים של, "שבוע-תרבות-גרמנ- יה" נדחתה התוכנית לבצע את האופרה בישראל כי היה חשש ליחס עויין כלפי יצירה שתושמע בגרמנית. כשביצוע אר- פרה אנטי-נאצית בארץ נדחה מחשש ת- גובות זעם של חלק מן הציבור. מראה הדבר כי גם בישראל ישנם לקוחות

פוטנציאליים לבשורתה של האופרה. אך חוששני כי מי שזוקק לבשורה זו — לא יקלוט אותה. גם או לא היה מי שיקלוט, לא היה עם מי לדבר. אנו עדים עתה לתופעה כי, במידה גוברת והולכת תופסים - חיקויים, דיקלומי Text books, ודימגוגיה את מקומה של הי- צירתיות.